

Sang-Hee Lee
en Shin-Young Yoon

Toen wij nog neanderthalers waren

En andere verhalen over de menselijke evolutie

Karakter Uitgevers B.V.

Inhoud

Inleiding: Laten we samen op ontdekkingsreis gaan	7
1 Zijn wij kannibalen?	19
2 De geboorte van het vaderschap	35
3 Wie waren de eerste mensachtigen?	48
4 Baby's met grote hoofden: een zware bevalling	59
5 Geef ons maar vlees	68
6 Melk goed voor elk?	78
7 Een gen voor Sneeuwvitje	88
8 Oma doet aan kunst	98
9 Leidde landbouw tot welvaart?	110
10 De pekingmens en de yakuza	120
11 Azië als de bakermat van de mensheid?	128
12 Samenwerking verbindt ons	138
13 King Kong	150
14 Hersenen en hernia's	161
15 Op zoek naar het menselijkste gezicht	171
16 Onze evoluerende hersenen	180

17 Stelletje neanderthalers!	191
18 De onbetrouwbare moleculaire klok	201
19 De denisovamens: de neanderthaler van Azië?	213
20 Hobbits	222
21 Zeven miljard mensen en maar één ras?	231
22 Evolueert de mens nog altijd?	242
Nawoord 1: Sang-Hee Lee – Kostbare mensheid	252
Nawoord 2: Shin-Young Yoon – Welkom in de wonderde wereld van de paleoantropologie	256
Bijlage 1: Enkele wetenswaardigheden over de evolutie	259
Bijlage 2: De evolutie van mensachtigen in een notendop	269
Voor verdere studie	279
Register	299

HOOFDSTUK 1

Zijn wij kannibalen?

In de film *The Silence of the Lambs* (1991), met in de hoofdrollen Anthony Hopkins en Jodie Foster, speelt Hopkins Hannibal de kannibaal. Het is een van de weinige films waarbij ik halverwege de bioscoopzaal verliet. Toen ik mijn kaartje kocht, wist ik vaag waar de film over ging. Het uitgangspunt maakte me een beetje misselijk, maar ik dacht het wel aan te kunnen. Ik had mijn doorzettingsvermogen duidelijk overschat en rende bij de zoveelste gruwelijke scène de zaal uit.

Het is dus behoorlijk ironisch dat ik een aantal jaren later bekend kwam te staan als de ‘kannibalismedeskundige’, zij het kortstondig. Het was het voorjaar van 2007 en in mijn werkkamer ging de telefoon over.

‘Hallo, ik ben die-en-die (ik weet zijn naam niet meer) en ik werk in Hollywood voor *E! News*. Ik heb wat vragen voor u omdat u kannibalismedeskundige bent. Andermans as opsnuiven... zou u dat kannibalisme noemen?’

‘Pardon?’

‘Gisteren beweerde Keith Richards van de Rolling Stones dat hij de

as van zijn vader heeft opgesnoven. U kent de Rolling Stones toch wel? Ik wilde de mening van een deskundige over dit onderwerp horen en heb “kannibalisme” gegoogeld. Uw naam stond bovenaan. Ik wist niet dat er een kannibalismedeskundige zo vlak bij ons zit! Geweldig om u te leren kennen.’ Het nieuws dat mijn naam als eerste opdook als er op Google naar ‘kannibalisme’ werd gezocht, greep me flink aan.

Ik had een paar keer college gegeven over kannibalisme, vooral omdat sommige studenten in dit onderwerp waren geïnteresseerd. Vervolgens had de *Chronicle of Higher Education* een artikel aan mijn studenten gewijd, waarop collega’s mij plagerig ‘de kannibalismedocent’ waren gaan noemen. Sommigen stuurden mij krantenartikelen over kannibalisme. Indertijd speelde in Duitsland ook al een tijdje een rechtszaak wegens kannibalisme, dat ik tijdens college als voorbeeld had opgevoerd. Naar gebleken was had een Duitser een internetadvertentie geplaatst om personen te vinden die zich wilden laten opeten, waarna hij zijn slachtoffers een contract had laten tekenen en hen had gedood en opgegeten.

Gezien mijn weerzin tegen kannibalisme en de onbeduidende aanleiding om mij te bellen over dit onderwerp reageerde ik begrijpelijkerwijs geïrriteerd op deze Hollywood-journalist. Aanvankelijk dacht ik dat ik in de maling werd genomen, maar gaf hem toch mijn mening als deskundige. Of iets als kannibalisme kan gelden, is helemaal afhankelijk van hoe je dit definieert. In sommige culturen geef je blijk van respect voor de overledenen als je hun as consumeert. Bijvoorbeeld het Amazonevolk van de Yanomami staat hierom bekend. Veel antropologen zouden dit als een vorm van kannibalisme betitelen. Het is onmogelijk te zeggen of Keith Richards’ wens om de as van zijn over-

leden vader op te snuiven voortkwam uit een vergelijkbaar respect, of dat zijn vermeende daad gelijkgesteld kon worden aan consumptie. Mijn interview met de journalist verscheen in druk en op internet, waarna sommige vrienden mij belden, verbijsterd dat ik in één adem werd genoemd met deze legendarische gitarist.

Het door Keith Richards zelf in de wereld geholpen gerucht roept een zeer boeiende vraag over de menselijke aard op: zijn wij kannibalen? De mens is een omnivoor pur sang. De bewering dat hij alles eet wat hem voor de mond komt, is hooguit licht overdreven. Het is dus allerminst ondenkbaar dat ergens op aarde een volk leeft dat geregeld stamgenoten opdient bij de avondmaaltijd. Het is een bekend beeld uit films: in het oerwoud verdwaalde reizigers worden gevangengenomen door kannibalen en weten nog juist voordat ze in de ketel verdwijnen op dramatische wijze te ontsnappen. Als je mensen vraagt wie typisch kannibalen zijn, komt hun antwoord meestal neer op 'primitieve volkeren ergens in een oerwoud'. We denken dat beschaafde mensen zich nooit aan kannibalisme overgeven, maar misschien wonen ergens in een ver land nog wilden, volstrekt minderwaardig aan ons, die wel blijik geven van zulke schokkende eetgewoonten.

Op de vraag of er werkelijk kannibalen bestaan, kom ik straks terug. Eerst wil ik het hebben over een andere mensensoort waarvan sommige antropologen vermoeden dat deze kannibalistisch was en die in de discussies over de eventuele kannibalistische neigingen van de moderne mens een centrale plaats inneemt. Interessant is dat deze soort niet in een ver land woonde en evenmin in de tijd ver van ons afstaat. Het gaat om de inmiddels uitgestorven verwanten van de moderne mens (*Homo sapiens*) die bekendstaan als de neanderthalers.